

UVERTURĂ

24 iunie 1989

Nu mai există povești de dragoste. Și totuși femeile tinjesc după ele, la fel și bărbații — când nu le este teamă să fie tandri și, triști ca femeile. Se grăbesc să învingă și să moară. Fac copii pentru a supraviețui sau când uită de sine, vorbindu-și fără a-și spune nimic, în timpul plăcerii sau fără plăcere. Circulă cu avionul, R.E.R-ul, T.G.V.-ul sau navele spațiale. N-au vreme să privească salcîmul roșu care-și întinde crengile cu frunze minuscule, fremătătoare, către norii sfîșiați de mătasea albastră, însorită, și răspîndește un parfum abia perceptibil, transformat de albine în miere.

Olga a sfîrșit prin a se simți în largul ei la umbra înmiresmată, abia sesizabilă. Copacul există de mai bine de douăzeci de ani, de când trăiește ea în această țară, ceea ce înseamnă că, într-un anume sens, are vîrsta lui sau, mai exact, iubirea ei are vîrsta salcîmului. Hervé e și el prin apropiere, întins în hamacul de sub pinii cu coroana în formă de umbrelă și ascultă Cvartetul nr. 50 de Haydn: triolette, ritm de vals accelerat, repeziciune netedă și lucidă asemenea lui și oceanului din fața sa.

De unde am certitudinea că ei sînt acolo, sub salcîm, în fața oceanului Atlantic? Abia dacă îi cunosc, ne întîlnim uneori pe străzile Parisului, pacienți de-ai mei, prieteni de-ai lor, îmi vorbesc despre ei. Încît văd scena foarte bine. Sînt împreună pentru că sînt despărțiți. Ei numesc dragoste reciproca lor adeziune la propriile independențe. Fapt ce-i întinerește, par adolescenți, ba chiar infanți. Ce urmăresc? Să fie singuri împreună. Să joace singuri

împreună, aruncîndu-și uneori mînea, așa, ca să arate că solitudinea lor este lipsită de amărăciune.

Pacienții îmi încredințează durerile iubirilor lor și se străduie să și sufere din această pricină. În vreme ce ei doi își ling rănilor precum sălbăticiunile din pădure și-și continuă senini drumul.

Timpul iubirii se strecoară în senzațiile noastre pînă cînd toate cele cinci simțuri ne năucesc de durere sau încîntare. Se spune că iubirea este trainică dacă aventurierii reușesc să-și oblojească rănilor, dacă pielea li se reface și se pot privi din nou precum Narcis în oglinda apei. Asta cere multă răbdare și un remarcabil cult al timpului. În dragoste, timpul trebuie oblojit.

Nu însă și durata, care nu e decît o diluare a artei de a iubi. Dar ce magie să transformi spațiul unei percepții, al unei neliniști sau al unei bucurii în clipa dăruirii. Dăruire a cuvîntului, gestului, privirii. Doar un zgomot imperceptibil, ca să-ți semnalizez că mi te asociez, că ne simțim bine împreună, sub salcîm, sub pin, în vîrtejul florilor, valurilor, cvartetului, migrenei, durerii de spate. Astfel ia naștere senzația timpului. O dată dăruite, asemenea clipe palpabile se înlănțuie în acte înfime. Ivite din neant, ele se înnoadă și ne poartă. Pentru că nu există timp fără iubire. Timpul este iubirea lucrurilor mărunte, a viselor, a dorințelor. Nu avem timp pentru că nu simțim destulă dragoste. Cînd nu iubim pierdem timpul. Uităm trecerea timpului cînd nu avem nimic de spus celorlalți. Sau sîntem prizonierii unui timp fals care nu trece.

Iubirea morții, dorința de a muri este secretul asupra căruia închidem ochii, ca să fim în stare să privim fără să vedem, să dormim și să visăm. Dacă n-am închide ochii, n-am vedea decît neantul, negrul, albul și forme frînte.

Așa că închid ochii și-mi imaginez povestea Olgăi, a lui Hervé, Martin, Marie-Paule, a Carolei și încă a cîtorva pe care-i cunoașteți sau pe care i-ați fi putut cunoaște. O poveste în care sînt și eu amestecată — dar de departe, de foarte departe.

Partea întâi

ATLANTIC

1

Își așezase cele două valize din piele uzată, de culoarea frunzelor moarte, pe teigheaua pentru bagaje, atinsese cu vîrfurile buzelor obrazii umezi, pe care-i întindeau tatamama, îi făcuse cu ochiul lui Dan, gest interpretat ca un semn de dragoste, urcase pasărea Tupolevului fără să întorcă capul, petrecuse trei ore și jumătate în avion fără să sesizeze curgerea timpului — cu capul golit, doar savoarea de tanin a ceaiului în cerul gurii — și aterizase într-un Paris cenușiu, noroios. Nîgea întruna și se topea. Orașul-lumină nu exista, francezii nu știau să curețe zăpada. Decepție totală, perceptibilă în gustul de sare din gîtlej. Evident, Boris nu o așteptase la Orly, iar în buzunar nu avea decît cinci dolari. Nu era amuzant. Dezastru total.

— Îmi permiteți să vă însoțesc pînă la ambasadă cu mașina de serviciu?

Soția corpolentă a unui demnitar, care călătorise împreună cu ea, se învâluia, pentru a-și ascunde urîtenia, în unduire de glas suav. (De cînd? Din copilărie, de cînd se știa incapabilă de plăcere, de cînd simțise cît de umilitor era să aparții puterii...) Olga permise, desigur, putea astfel amîna complicațiile. Fotoliile din scai galben erau și ele de serviciu, tapetul spălăcit tot de serviciu, tablourile tinerilor pictori avangardiști, jalnice și de serviciu — întreaga ambasadă era urîță și de serviciu, inutilă și rece. Douăzeci și doi de ani de viață trăită acolo se cristalizaseră în cîteva zicători, și ele tot de serviciu, deși neinteresante. „În caz de necesitate, se va lua în considerație posibilitatea... Se va lua în considerație posibilitatea... Se va lua în considerație posibilitatea...” Fraza îi lovea nervii cu împunsături

de ac, iar frigul din salonul de serviciu începea să o deprime. „Se va lua în considerație posibilitatea... Se va lua în considerație posibilitatea.“ Nici un chip, nici o țintă.

— Albert Lévy? Aici! Vă credeam la New York. În trecere prin Paris? Doar pentru câteva zile? Plecați înapoi? Probabil că nu o cunoașteți pe Olga Morena. Olga, permiteți-mi să vi-l prezint pe...

Vocea suavă a demnitatei o făcu să iasă din panica paralizantă care o amorțea. Permise, cum să nu, cu atât mai mult cu cât îl cunoștea pe Albert Lévy; în fine, cel puțin îl citise.

— Nu se poate! Dumneavoastră sînteți? Asta-i bună..., spuse omulețul uscat și vioi, proptit în față-i asemenea plantelor de pe stînci, în stare să înfrunte orice intemperie.

Publicase de curînd o culegere de articole despre dezgheț — articole mai degrabă oarecare, dar pasionate, exigente. Într-o lungă recenzie, Olga își exprimase cu naivitate bunele-i opinii. A doua zi, fusese asasinată, dimpreună cu Lévy, de pana ortodoxă a criticii de serviciu. Părinții ei începuseră din nou să se teamă și trăgeau neliniștiți cu urechea, în zorii zilei, la zgomotul ascensorului — nu cumva veneau „serviciile“ să-i îmbarce pentru vreun interogatoriu sau pentru a-i trimite în lagăr, parcă mai poți să știi? Uite că n-au venit, i-au uitat.

Lui Albert Lévy nu trebuia să-i explice nimic. Ochii larg deschiși ai Olgăi, care-l sfredeau din penumbra galbenă a ambasadei, ar fi putut sugera cine știe ce invitație erotică. În privirea ei nu se oglindea însă decît o curiozitate vie, amestecată cu un soi de spaimă amestecată.

— Mergem mai întîi să cinăm și apoi, dacă n-aveți nimic împotrivă, vă instalez la Vera, corespondenta și prietena mea din Paris.

N-avu nimic împotrivă. Simțea nevoia să aibă încredere în chipul acela ciudat, a cărui gură malițioasă dezmințea permanenta melancolie din priviri. Nu avea să-l mai revadă. Peste ani, avea să afle că murise de bătrînețe, de plictis, sau de amîndouă.

Prin urmare nu-i trebuiseră decît vreo zece ore ca să aterizeze peste ironia complice a lui Lévy, peste timiditatea morocînoasă a Verei. Simpatie: sentimentul cel mai fad cu putință, dar inalterabil precum un paravan chinezesc. Cuvînt uzat, golit de sens. Nu găsea un altul, i se părea, aici și acum, cel mai potrivit. Unul din acele cuvinte nenuanțate ce sfîrșesc prin a se impune, nu pentru că nu ar exista un altul mai potrivit, ci pentru că ai ajuns la capătul simplității și ești strivit de o tandrețe stăpînită. Unul din acele cuvinte care răscolesc lucrurile elementare, precum freamătul acela al măruntaielor cînd înflorește aroma de pîine prăjită, de lapte cald, sau gîstul bogat și temeinic al ceaiului cafeniu în bucătăria Verei. Afară, Parisul, Orașul-lumină, continua să se topească sub zăpada înconsistentă. N-avea decît să se lichefieze în întregime. Olga nu era grăbită. Nu mai era grăbită, deocamdată.

Îl pusese între paranteze (pe Dan); se despărțise printr-un soi de cezariană (de părinți). Nu avea nici conștiința, nici senzația (că ar fi brutală sau lacomă). Disponibilă. Golită. Detașarea astronautilor. A orfanilor. A străinilor (străinelor). A libertinilor și a libertinelor care-și îngăduie orice joc pentru că se simt detașați, în afara lumii, duri și ascetici, pagini albe la dispoziția tuturor experiențelor (pînă cînd li se va fi consumat memoria). Memoria ei funcționa în surdina. Era gata să o traducă. Să trădeze. Agerimea trupului și a sufletului în stare de imponderabilitate.

*

* *

Ivan înghițea cu lăcomie argoul parizian cu un accent slav nedezmințit. Tocmai tradusese o culegere de poetică contemporană pentru celebra colecție *Maintenant*, condusă de Hervé Sinteul la editura L'Autre, și se considera, nu fără îndreptățire, un personaj la modă.

— Ce nebunie să te bazezi pe Boris, asta s-a francizat de tot. Îți dai seama: să-ți împrumute bani! Bursa începe abia peste două luni? Trebuie să fii într-o doagă să te arunci în gol! În fine, ai să-i dai treptat Verei banii înapoi.

Servește-te, e rață cu ghimbir. E grozavă, nu? N-ai mai mâncat?

Era generos Ivan, ospitalier, cu restaurantul lui chinezesc, cu cunoștințele, informațiile sale. Puțin cam acid, poate, de parcă-l reținea o ambiție vlaguită.

— Deci, așa cum ți-am spus, nu merită să-ți pierzi vremea la Sorbona, e demodată, arhi-demodată, știi cuvântul? Eu merg la École d'études supérieures, la Armand Bréhal, proful cel mai șic cu puțință, un artist, înțelegi, un muzician al conceptului. Zilele trecute l-a provocat pe Hervé Sinteul să vorbească despre Mallarmé, îl cunoști, nu? A fost sublim. Dar din moment ce trebuie să te întorci cîndva *acolo* și cum ești totuși marxistă... în fine, mai degrabă... cred..., te sfătuiesc să mergi să-l vezi pe Edelman. Tu însă faci cum vrei. Mai ia orez, nu fi așa timidă. Aici trebuie să accepți tot ce ți se oferă și, mai ales, să muncești mult. E singurul nostru avantaj, francezii nu se prea omoară cu munca... Deci, în cazul tău, nu-l văd decât pe Edelman...

Fie și Edelman! Grizonat, burtos, zîmbitor, cu cămașa descheiată, desigur, fără cravată, tutuia pe toată lumea, se războia neobosit cu existențialismul de pe pozițiile rațiunii dialectice revăzute și corectate de experiența lui Pascal, de alienare și de Noul Roman.

— Cine sînteți? Olga și mai cum? Vii de *acolo*? Mîine la cinci, la mine.

Fulgii mari se topeau pe obraji calzi, precum o felie de înghețată cu vanilie pe friul limbii. Pe crengile desfrunzite ale căstanilor albul nu dura, rămînea doar o strălucire cenușie și întunecată: ca niște țipari iviți dintr-un iaz. Pe trotuare se îngrămădea un fel de pastă murdă, îmbibînd tălpile cizmelor frumoase, făcute să fie contemplate, nu purtate, pe care Vera și le cumpărase. Bulevardul Montparnasse urca spre Observatorul astronomic, invizibil în ceață; mașinile îi stropeau pe trecători cu noroi. Femeile își priveau dezolate paltoanele mînjite; copiii încercau în zadar să facă bulgări de zăpadă care se topeau deîndată; bărbații nu era atenți decât la propriile dorințe (ca de obicei). Cu scara sa de marmură albă cu covor roșu, imobilul în care locuia Edelman oferea un adăpost confortabil,

deloc discret, unei burghezii mai grăbite ca oricînd să se întorcă acasă, pentru a se simți în siguranță în fața focului din cămin și a mobilelor de familie, neprețuite pe o vreme atît de urîtă.

Pe Fabien Edelman l-a întîlnit pe scări; uitase de întîlnirea lor, s-a scuzat, nu-i nimic, mai avea o clipă liberă, puteau bea o cafea împreună. I-a întins mîna, o mînă mare, caldă și moale ca o săpăligă din acelea pe care le confecționează copiii din plastilină, și a condus-o în patiseria de alături, unde se puteau așeza.

Edelman vorbea mult, Olga nu înțelegea chiar totul.

— E cu neputință să te dezinteresezi de lume sau să-ți afli odihna în lume. Omul are nevoie de o totalitate — Dumnezeu, Viitorul, Structura, Celălalt (numește-o cum vrei, de vreme ce oricum se reduce la același lucru) — pe a cărei existență să poată miza.

(Asta era: cu neputință... Totul o interesa și totuși îi plăcea și odihna... Cît despre *totalități*, care erau acelea? Rămînea de văzut... Avea *nevoie*, desigur, dar de ce anume?)

— ... Jansenistii, care exprimau în fond spiritualitatea nobilimii de robă, pe atunci înlăturată de la putere, au înțeles acest lucru. Începînd cu arestarea lui Saint-Cyran și cu retragerea celui dintîi solitar, Antoine de Maître, pînă la cea dintîi reprezentare a *Fedrei*, mesajul este clar: o viață suportabilă nu e cu puțință în această lume...

(„Cum trăiește lumea la Paris?”, scria mama, făcînd-o deodată pe mondena. Contestă. Consideră că e „cu neputință”. Vorbesc bine și mînîncă bine. Atîta frumusețe efemeră care se scurge în toaletele luxoase, parfumate cu lavandă! Erau oare parfumate cu lavandă, în patiseria asta, sau cu aromă de tuiș sălbatic?)

— ... Fără îndoială că numai judecata divină îl condamnă pe om la tragedie. Or, Dumnezeu este astăzi absent, însă setea de comunitate și univers nu a dispărut. Pascal a trăit cel dintîi acest sentiment. *Deus absconditus. Vere tu es Deus absconditus*. Dumnezeu s-a ascuns. Și atunci, ce face Pascal? Pariază, și noi împreună cu el, pe o certitudine care este de altminteri incertă. Viitorul, gloria, structura, ruleta, hazardul — nu mai poți ști, dar uite că

te-ai îmbarcat. Ei bine: esența tragicului stă tocmai în acest paradox. Omul nu poate nici să-l evite, nici să-l accepte.

Ceașca de cafea se clătina neîndemânatic între mînile ca niște săpăligi ale lui Edelman, gata să se răstoarne în fiecare clipă. Înghițise mecanic un sandviș cu mezel, apoi un altul cu brînză.

— Tragedia este pur și simplu paradoxul. Iată interpretarea mea.

(Dar și în tovărășia clovnilor te umflă rîsul în fața paradoxului. Iar farsele oferă asemenea paradoxuri pe saturete!)

— ... „Două infinituri, mijlocul“. „Nimic nu poate fixa finitul între două infinituri...“ Să fie oare o chemare la moderație? Dimpotrivă, la sfîșierea paradoxului!

— Cam deprimant, nu?

Își scoase aparatul de fotografiat. Nu putea îndura gîndul că toată hrana aceea superbă, atît de frumos înfățișată, se va pierde fără urmă prin canale. Îi era cu neputință să înghită măcar o fărîmă. Fotografia împiedică dispariția. Fotografia: o armă împotriva weceurilor. Fără deșeu, totul este salvat pentru eternitate. Doar dacă nu cumva deșeurile se prelungesc în eternitate? Tragic? Comic? Fotografia — paradox. Flash. Fotografie.

— Filmezi obiectele? Înseamnă că te interesează Noul Roman. (Edelman nu era deloc încet). Noul Roman nu este altceva decît o viziune tragică diriguată de marfa care a luat locul lui Dumnezeu. Istorii cu lucruri. Dumnezeu nu numai că s-a ascuns, ci s-a resorbit în societatea de consum, din care El ne privește, iar viața nu mai e decît un spectacol cu mărfuri sub privirea mărții divinizate.

— „Starea în care ne aflăm ne face incapabili atît de a ști cu certitudine, cît și de a ignora cu desăvîrșire.“ (Olga găsise în cele din urmă ocazia să-și pună în valoare cultura, în vreme ce continua să fotografieze eclerele cu ciocolată, cu praline sau vanilie, care zăceau neatînse: tot nu era în stare să ducă la gură nici măcar o firimitură.)

— În concluzie, continuă filosoful, mi se pare că ai viitor. O să-ți prelungim bursa, vei lucra sub conducerea mea.

(Nu făcuse decît să fotografieze, nu scosese o vorbă. Oare tăcerea tot mai era de aur?)

— N-ai terminat de mîncat eclerele. Ah, nu, nu trebuie să le lași nimic capitaliștilor! spuse Edelman înghițind delicatesele onctuoase. Prin urmare, te aștept cu proiectul de teză. Cînd vrei, mă cauți, bine?

(Caraghios. Patetic. Adorabil.)

— Mulțumesc.

— Și nu uita: sîntem toți îmbarcați, Pascal cu al său Dumnezeu probabil, Marx cu Viitorul societății fără clase, tu cu teza ta. Doar libertinul crede că mai poate să nu mizeze pe nimic. Dar trebuie să mizezi! Nu ține de voiața noastră: sîntem îmbarcați!

Gîndii că libertinul nu se descurca chiar așa de rău. Rămînea de văzut dacă mai existau libertini. Ceea ce nu era prea sigur.

Studentii lui Edelman, o mulțime imensă, mulți străini, păreau mai degrabă că apreciază solitudinea jansenistă. Vorbind, însă. Fiecare vorbea de unul singur, lansîndu-se cu viteză, scris cu V mare, într-un soi de conjurație, departe de restul lumii. De unul singur, în aglomerația celorlalți. Și continuau să vorbească singuri în micile cafenele de pe bulevardul Saint-Michel, grăbindu-se să-i ofere un pahar de vin noii venite. Heinz, Roberto:

— Știi, la noi, nimeni nu mai vorbește. Asta pentru că, după părerea lui Edelman, părinții noștri erau naziști. Are dreptate, tăcerea e ideologie; dezvăluie ne-spusul ideologic al ideologiei.

(Ea continua să fotografieze sticlele cu schweppes, ceainicele, paharele cu aperitive.)

— Spune, nu cumva ai oleacă de sînge japonez, de fotografiezi ca o mitralieră?

O făceau să rîdă. Fotografiindu-i, își prezerva izolarea, dezacordul ei cu lumea. Tragic sau comic? Paradox.

— Spune, Heinz, crezi că un intelectual trebuie neapărat să fie izolat de lume? (Roberto îi dădea înainte pe propriu-i drum.) Eu una cred că ne aflăm în chiar inima mașinii de gîndit, o contestăm pînă ce explodează sau se schimbă.

Își culcă aparatul de fotografiat și-i privi cu prietenie. Înfrigații aceștia erau contagioși. Se agitau. Particule accelerate. Vorbeau despre durată în secunde, minute și ore, sau chiar în ani, decenii, secole. Puteai să crezi că trăiau în afara timpului, căci timpul adevărat e făcut din zile, nopți, luni, anotimpuri. Timpul lor era însă fragmentat sau infinit, și dintr-acolo se răsculau împotriva duratei conformiștilor.

*
* *

La Bréhal — la care s-a dus totuși, ca să-l scîdie pe Ivan — sala era încă și mai plină. Nu putea auzi vocea maestrului decît de pe culoar, o voce lentă, cu vibrații lăscive.

— În viața mea n-am ascultat un bărbat mai seducător, îi mărturisii o blondă în jeans care se ridica pe vîrfurile picioarelor, încercînd să-și zărească idolul printre capete. Cred că m-am îndrăgostit de el.

— Am trăit s-o văd și pe asta! răspunse, neadresîndu-se nimănui în mod special, un tip mic, cu ochelari, foarte palid și foarte slab, depozitarul ironic și blazat a nu se știe ce secret. Mai bine ați gusta, domnișoară, din *bucătăria simțurilor* preconizată de Strich-Meyer, căci lui Bréhal i se datorează bucătăria cu pricina și, nu știu dacă vă dați seama, beneficiați de ea în direct!

— Gura, Cédric, că nu se mai aude nimic!

— Taci, Martin! Carole, îmi dai și mie notițele tale de săptămîna trecută?

Bréhal vorbea despre *Sodoma și Gomora*: decupa textul lui Proust frază cu frază, cuvînt cu cuvînt, cu plăcerea evidentă de a provoca încheștarea diverselor fragmente ale binecunoscutului pasaj care-l înfățișează pe narator în așteptarea întristată a insesizabilei Albertine: „Și eu mă grăbeam să-i părăsesc pe Dl. și pe Dna de Guermantes cît mai repede. Fedra se termina către orele unsprezece și jumătate. Cînd voi ajunge acasă, Albertine se va fi întors.“ Treptat, se degaja un sens neașteptat, care nu avea nimic de-a face nici cu homosexualitatea, nici cu perfidiile ierarhiei mondene, ci cu urechea îndurerată a geloziei: „Un zgomot de chemare“ — „Tristan“ — „zgomotul sforărilor al

telefonului “ — „soneria unei biciclete “ — „vocea unei femei care cînta “ — „o fanfară în depărtare“...

Însoțindu-se cu inflexiunile cuvintelor lui Proust, vocea lui Bréhal le imprima frumusețea pe chipurile încordate de atenție ale studenților, apoi țesea corespondențe folosindu-se de un vocabular erudit, dar grațios, pentru a descifra în ele anamorfoza amoroasă a naratorului pe cale de a deveni o femeie superficială. În cele din urmă, amintirea sonoră se preschimba în suprafață colorată — „trandafiria carnație a unei flori de plajă“ — dar rămînea tot metaforă a uneia și aceleiași senzualități, cea a naratorului irizat de iubire.

Astfel încît, spunea Bréhal, iubirea va fi fiind timpul devenit sensibil. Nu mai putea fi vorba de ceva visceral, nici chiar de niște spirite înflăcărâte, ci de un pact al cuvintelor basculînd în amintiri perceptibile. Cuvinte care-și amîntesc a fi fost cîndva percepțiile unor sunete, culori, parfumuri. Iubind, Proust îndrăgostit inventează o poveste pentru a-l face pe naratorul îndrăgostit de Albertine să re trăiască acel elan al spiritului și al simțurilor care constituie adevăratul element al pasiunii. Să se fi gîndit oare Proust la Albertine, la Méséglise, la propria-i copilărie, sau la corespondențele lui Baudelaire? Meta-morfoză mistică a tuturor simțurilor dizolvate într-unul singur.

Înghesuită în rînduri ordonate, Școala normală era fascinată.

— Îl reinterpretează pe Aristotel, ba nu, îl reinventează, îl incarnează! șoptea Cédric ochelaristul. E și mai decît o banală ilustrare a cursului de anul trecut despre *Poetica*. Bréhal e pe cale să creeze adevărata poetică amoroasă.

Olga începea să se simtă tulburată. Broderia dispusă în jurul muzicii lui Proust putea evoca tapiseria unei fete bătrîne pricepute. Ba nu, descopereai în ea cuvintele lipsă ale unei pasiuni trăite, fără să te fi priceput să-i dai un nume, sau chiar nebănuită.

La seminarul următor s-a nimerit lîngă o fată palidă, îmbrăcată în negru, avînd aerul unei călugărițe penitente